

63.3(4Укр)

А 30

Національний університет „Львівська політехніка”

Дем'янюк Олександр Йосипович

УДК 355.486 (477.83/86)”19”

**ВІЙСЬКОВОПІДГОТОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ ГАЛИЧИНИ НАПЕРЕДОДНІ ТА В РОКИ
ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

20.02.22 – військова історія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів-2004

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії України, науки і техніки Інституту гуманітарних і соціальних наук Національного університету „Львівська політехніка” Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: ДЕЩИНСЬКИЙ ЛЕОНТІЙ ЄВГЕНОВИЧ
доктор історичних наук, професор,
директор Інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного університету „Львівська політехніка”,
Заслужений діяч науки і техніки України.

Офіційні опоненти: ПЛИСЮК ВАСИЛЬ ПИЛИПОВИЧ
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри українознавства
Львівського аграрного університету

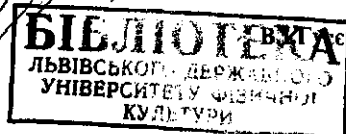
КАЛЩУК ОКСАНА МИКОЛАЇВНА
кандидат історичних наук,
викладач кафедри археології та джерелознавства
Волинського державного університету ім. Лесі Українки

Провідна установа: Інститут історії України НАН України м. Київ

Захист відбудеться 20 лютого 2004 року о 12 годині на засіданні Спеціалізованої вченої ради К35.052.15 у Національному університеті „Львівська політехніка” за адресою: 79013 м. Львів-13, вул. С. Бандери, 12, корпус 4, аудиторія 204.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету „Львівська політехніка” за адресою: 79013 м. Львів-13, вул. Професорська, 1.
Автореферат розіслано 19 січня 2004 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради
кандидат філософських наук, доцент

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛДУФК

Актуальність теми дослідження. Перестройка - світосприйняття сучасного українця, викликана зломом старої політичної системи, розвитком демократичних процесів у суспільстві, можливістю об'єктивно оцінювати історичні події, що відбувалися упродовж століть на українських землях, зумовила формування його особистості в національно-патріотичному напрямку. Важливе місце в цих процесах посідає об'єктивне висвітлення історичного минулого України, насамперед діяльності на її території молодіжних організацій національного спрямування.

Більш дояльне ставлення до українських проблем з боку Австро-Угорської імперії в підлеглих їй землях, ніж уряду Російської імперії до надніпрянських українців у II половині XIX століття, спричинило створення сприятливих умов для пробудження національної свідомості українського населення Галичини, а відтак і розвиток культурно-освітніх товариств-громад, українських національних молодіжних фізкультурно-спортивних організацій „Сокіл” та „Січ” саме на цій території.

Трансформація поглядів галицького суспільства з наближенням Першої світової війни сприяла переходу сокільських та січових осередків до військовопідготовчої діяльності, утворення молодіжної організації військового спрямування „Пласт”, а згодом і стрілецьких формацій.

Радикальні погляди української молоді, самовідданість, готовність до самопожертви сформували кінцеву мету національного руху - побудову незалежної Української держави. З огляду на дану проблему значний науковий та практичний інтерес становить дослідження участі галицької молоді у загальнонаціональній боротьбі за українську державність, формуванні військових підрозділів з числа вихованців довоєнних молодіжних товариств „Сокіл”, „Січ” та „Пласт”.

Тривалий час проблема діяльності українських національних молодіжних організацій Галичини, зокрема їх військовопідготовча діяльність серед галицької молоді, з ідеологічних причин свідомо замовчувалася або відкрито фальсифікувалася. Лише зі здобуттям Україною незалежності з'явилася можливість об'єктивного вивчення та висвітлення даного питання. Проте за минулі десять років ще не було проведено комплексного дослідження парамілітарної діяльності українських молодіжних організацій Галичини напередодні та в роки Першої світової війни. Усе це загалом і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація „Військовопідготовча діяльність українських молодіжних організацій Галичини напередодні та в роки Першої світової війни” є складовою частиною комплексної наукової теми кафедри історії України, науки і техніки Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету „Львівська політехніка” „Загальнонаціональний визвольний рух українського народу за відродження своєї державності 1917-1921рр.”

Об'єкт дослідження - діяльність українських національних молодіжних товариств Галичини „Сокіл”, „Січ”, „Пласт” від моменту створення до закінчення Першої світової війни.

Предмет дослідження – військовопідготовча робота „Січі”, „Сокола” і „Пласту”, створення на їх базі парамілітарних молодіжних формувань з наближенням Першої світової війни, а також місце, роль і значення вихованців цих організацій у військово-політичних подіях періоду збройного протистояння.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з II половини XIX століття, коли було створено передумови виникнення українських молодіжних організацій, до листопада 1918 року – моменту закінчення Першої світової війни.

Мета дисертаційної роботи – дослідити військовопідготовчу діяльність українських молодіжних організацій Галичини напередодні Першої світової війни, участь вихованців цих товариств у військово-політичних подіях періоду війни, їх роль у формуванні національного українського війська.

Сформульована мета, висновки попередніх дослідників визначили необхідність вирішення таких **завдань**:

- з'ясувати загальні тенденції зародження українського національного молодіжного руху в Галичині;
- охарактеризувати процес переходу молодіжних товариств від культурно-освітнього та спортивно-патріотичного до військовопідготовчого напрямку в діяльності;
- з'ясувати загальні тенденції організації молодіжного військового руху в Галичині;
- визначити роль та місце вихованців „Сокола”, „Січі” та „Пласту” в подіях Першої світової війни;
- висвітлити участь окремих вихованців українських молодіжних організацій Галичини у військово-політичних подіях досліджуваного періоду.

Методологічною основою дослідження є наукові принципи історизму та об'єктивності, критичний аналіз використаних джерел. Для розв'язання поставлених завдань були використані описовий, системно-структурний, комплексно-аналітичний та порівняльний методи дослідження. Огляд наукової літератури з досліджуваної теми здійснювався насамперед за хронологічним та структурно-тематичним принципами історіографії.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що:

- вперше у вітчизняній історіографії зроблено спробу комплексного дослідження парамілітарної діяльності українських молодіжних організацій Галичини та участі їх вихованців у Першій світовій війні;
- у науковий обіг введено значну кількість історичної інформації, виявленої в архівних фондах м. Києва та міст західного регіону України;
- вперше узагальнено форми і методи діяльності молодіжних організацій Галичини в 1910-1914 роках з надання місцевій молоді військовопідготовчих знань та вмінь;

- систематизовано відомості про участь вихованців національних молодіжних організацій Галичини у військових формуваннях: легіоні Українських січових стрільців, курені, полку Січових стрільців, Галицькій армії;
- на прикладі діяльності окремих членів молодіжних осередків Галичини досліджено роль і місце особистості у військово-політичних процесах періоду повітньої історії України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації, фактичний матеріал та висновки дають змогу усвідомити значення військовопідготовчої діяльності молодіжних організацій Галичини для формування державницьких позицій тогочасного українського суспільства, створення підвалин національного війська. Матеріали дисертаційного дослідження підвалять бути використані в навчально-педагогічній роботі, для написання наукових праць з новітньої історії України, при плануванні роботи сучасних молодіжних товариств, організацій військово-патріотичних заходів.

Особистий внесок здобувача. Вперше відокремлено парамілітарну діяльність членів молодіжних товариств з-поміж інших напрямків їх роботи в передвоєнні роки. До наукового обігу введено значну кількість малодосліджених архівних документів, відображених у дисертації та додатках до неї. Науково обґрунтовано роль та місце вихованців молодіжних організацій Галичини у військово-політичних подіях Першої світової війни та формуванні українського національного війська.

Апробація результатів дослідження здійснена шляхом його обговорення на засіданні кафедри історії України, науки і техніки Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету „Львівська політехніка”.

Основні положення дисертації були апробовані на науково-теоретичних та науково-практичних конференціях різних рівнів, серед яких: „Природні ресурси, екологія та охорона здоров'я Полісся” (Луцьк, 2000), „Проблеми охорони генофонду, природи Полісся” (Луцьк, 2001), „Міжнародні зв'язки України в умовах незалежності” (Львів, 2002), „Українська Повстанська Армія: історія, сучасність” (Львів, 2002), „Українська Повстанська Армія: сучасне бачення генези і діяльності” (Луцьк, 2002), „Минуле і сучасне Волині і Полісся: Ковель і ковельчани в історії України і Волині” (Ковель, 2003).

Головні підсумки дисертації опубліковані в п'яти статтях у фахових виданнях та в десяти збірниках матеріалів і повідомлень наукових конференцій, використовувалися автором при проведенні лекційних та семінарських занять з історії України для студентів Луцького інституту розвитку людини Університету „Україна”.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків (всього 225 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обгрунтовано актуальність обраної теми, її хронологічні рамки, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт, предмет, наукові принципи і методи дослідження, показано наукову новизну дисертації, теоретичне значення і практичну цінність.

У першому розділі „Історіографія та аналіз джерельної бази дослідження” при розгляді історіографії проблеми слід виділити видання радянських авторів, зарубіжні публікації, праці сучасних українських істориків.

Найменш численною та найменш вартісною, з огляду на об'єктивність у висвітленні досліджуваної теми, є праці радянської доби. Аналіз радянської історіографії свідчить, що протягом усього часу існування СРСР вона або замовчувала існування національних молодіжних організацій, або подавала їх діяльність, в тому числі й військовопідготовчу, як негативну та відверто ворожу. Ідеологічна машина радянської доби трактувала роль національних українських молодіжних формувань у національно-визвольній боротьбі як буржуазно-націоналістичну, а військовопідготовчу діяльність галицької молоді як контрреволюційну.

Після Другої світової війни в СРСР з'являються праці І.Компанійця, І.Кічня, Я.Ісаєвича та Ф.Стебля¹, в яких автори безпідставно стверджували, що молодіжні галицькі товариства виражали виключно інтереси місцевої української буржуазії.

З огляду на замовчування ідеологічними структурами СРСР факту існування на початку ХХ століття на території Галичини національного руху, в тому числі й молодіжних організацій, цілком очевидним є відсутність будь-яких згадок про їх діяльність та існування в енциклопедіях і словниках як СРСР („Большая советская энциклопедия”, „Советский энциклопедический словарь”, „Советская историческая энциклопедия”)², так і УРСР („Українська радянська енциклопедія”, „Український радянський енциклопедичний словник”, „Радянська енциклопедія історії України”)³.

¹ *Компанієць І.* Революційний рух в Галичині, Буковині та Закарпатській Україні під впливом ідей Великого жовтня (1917-1919 рр.) – К.: Наукова думка, 1957. – 203с; *Компанієць І.* Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900-1919 роки). – К.: Наукова думка, 1960-238с; *Кічній І.В.* Боротьба за Влада Советов на Правобережній Україні; *Ісаєвич Я.Стеблій Ф.* Історичні передумови возз'єднання українських земель. – К.: Наукова думка, 1989.- 373с.

² Большая советская энциклопедия: В 30т. / Главный редактор А.М.Прохоров. – М.: Издательство „Советская Энциклопедия”, 1970-1978; Советский энциклопедический словарь / Главный редактор А.М.Прохоров. – М.: Издательство „Советская Энциклопедия”, 1980. – 1600с; Советская историческая энциклопедия: В 16т. / Главный редактор Е.М.Жуков. – М.:«Советская Энциклопедия», 1961-1976.

³ Українська радянська енциклопедія: В 12т. / Головний редактор М.П.Бажан. – К.: Головна редакція УРЕ. 1978-1985; Український радянський енциклопедичний словник: В 3т. / Головний редактор Ф.С.Баби́чев. – К.: Головна редакція УРЕ. 1986-1987; Радянська енциклопедія історії України: В 4т. / Відповідальний редактор А.Д.Скаба. – К.: Головна редакція УРЕ. 1969-1972.

Щоправда, в українських енциклопедіях є стаття „Січові Стрільці”, в якій Січові Стрільці отожднюються з Українськими січовими стрільцями і визначаються як їх військовий підрозділ у складі австро-угорської армії, що був створений за сприяння західноукраїнської буржуазії та куркульства з метою відірвання української території в Галичині від Росії і передачі під протекторат Німеччини. З огляду на таке трактування не можна вважати ці видання гідними уваги дослідників даної історичної доби.

Проблеми зародження та розвитку національних українських молодіжних товариств, формування з їх числа членів кадрового складу військових організацій та підрозділів розроблялися поза межами Радянської України, починаючи з 20-х років ХХ століття. До об'єктивного висвітлення цієї теми долучилися К.Трильовський, Е.Жарський, Я.Кузьмів, С.Левицький, О.Тисовський¹.

Збірник матеріалів „Пропам'ятна книга Просвіти”² відображає співпрацю цієї організації з українськими сокільсько-січовими товариствами східної Галичини досліджуваного періоду.

Цінним матеріалом не тільки для нашого дослідження, але й для всіх, хто цікавиться історією українського національного молодіжного руху, є перевидана 1993 року в Україні збірка П.Трильовського „Гей, там на горі „Січ” іде!...” Пропам'ятна книга „Січей”³, де вміщено матеріали, які відображають зміни у поглядах січовиків на майбутнє українського народу, діяльність січових осередків у передвоєнні роки, набуття їх членами військовопідготовчих умінь. Матеріали П.Волосенка, Р.Дашкевича, Г.Нички, О.Демчика, В.Дорошенка, В.Зеленка⁴ складають цілісну картину духовного та фізичного відродження галицької молоді через мережу філій „Січі”.

З проголошенням незалежності України почали з'являтися й інші передруки з діаспорської літератури. Серед них значне місце у висвітленні української військової історіографії з проблем даного періоду, що були перевидані в нашій державі є праці І.Крип'якевича і Б.Гнатовича,

¹ *Trylowsky C.* Nacjonalny ruch Rusinow a Siche. – Krakow, 1905; *Жарський Е.* Основи сокільства. II видання. – Львів: „Сокіл-Батько”, 1937. – 32с; *Кузьмів Я.* Напрямки національного виховання // Перший український педагогічний конгрес. 1935. – Львів, 1938. – С.189-195; *Левицький С.* Нарис історії Пласту 1911-1945. – Мюнхен: „Нова думка” – 1966. – 116с; *Тисовський О.* Життя в Пласті. Посібник для українського пластового юнацтва. – Торонто: Видавництво Головної Пластової Булави, 1997. – 552с.

² Пропам'ятна книга Просвіти: Перший український просвітньо-економічний конгрес, улагоджений товариством „Просвіта”. Протоколи і реферати. Зредагував І.Брик і М.Коцюба. – Львів: Просвіта, 1910. – 655с.

³ Гей, там на горі „Січ іде!...” Пропам'ятна книга „Січей” / Зібрав і впорядкував П. Трильовський. – К.: ВІПОЛ, 1993. – 432с.

⁴ *Волосенко П.* Спогади про д-ра К.Трильовського і „Січі” // Гей, там на горі „Січ іде!...” Пропам'ятна книга „Січей” – К.: ВІПОЛ, 1993. – С.106-109; *Дашкевич Р., Ничка Г.* Товариство „Новітня Січ” у Львові // Гей, там на горі „Січ іде!...” Пропам'ятна книга „Січей” – К.: ВІПОЛ, 1993. – С.230-249; *Демчук О.* „Січі” в повіті Сокаль // Гей, там на горі „Січ іде!...” Пропам'ятна книга „Січей” – К.: ВІПОЛ, 1993. – С.250-259; *Зеленко В.* Що дана нам „Січ”? // Гей, там на горі „Січ іде!...” Пропам'ятна книга „Січей” – К.: ВІПОЛ, 1993. – С.96-100.

С.Ріпецького, В.Леника, В.Кучабського, М.Безручка та С.Коновальця¹.

У цю ж пору з'являються розвідки М.Литвина і К.Науменка „Історія галицького стрілецтва” та „Українські січові стрільці: До 500-річчя козацької слави”², а дещо пізніше М.Литвина „Українсько-польська війна 1918-1919 рр.”, де автори досліджують не лише бойовий шлях легіону УСС та УГА, а й визначають причини, що привели до створення національних військових формувань, висвітлюють історичні передумови та процес еволюційного розвитку українських національних молодіжних організацій Галичини з наближенням Першої світової війни, вивчають причини трагедії Окремого полку січових стрільців на Наддніпрянщині. Важливість даному дослідженню додає використання авторами маловідомих архівних матеріалів та спогадів учасників тих подій.

На початку 90-х років ХХ століття з'явилися дослідження з окремих проблем діяльності українських молодіжних організацій. До перших публікацій про сокільський, січовий, пластовий та стрілецький рух необхідно віднести статті П.Арсенича, Р.Горака, Р.Коритка, Л.Різника, В.Мороза, О.Климчука, Я.Дашкевича, В.Кравцевича, М.Дедюк⁴. У цих публікаціях автори намагалися, користуючись виявленими матеріалами (архівні дані, література діаспори, сімейні фонди, спогади), висвітлити загальні засади функціонування молодіжних організацій від моменту їх створення до заборони польською, а пізніше й радянською владою.

Універсальними щодо історії українського молодіжного руху в Західній Україні від початку становлення до часу заборони діяльності молодіжних організацій радянською владою і продовження їх діяльності в

¹ Крип'якевич І., Гнатюк В. Історія українського війська. В 2 частинах. Репринтне видання. – К.: МП „Пам'ятки України”, 1992. – 576с; Ріпецький С. Українське січове стрілецтво. – Львів: Видавництво ІТШ імені Т.Шевченка у Львові, 1995. – 342 с; Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). – Мюнхен-Львів: Видавництво „Фенікс-Лтд”, 1994. – 184 с; Історія січових стрільців. Воєнно-історичний нарис. – К.: Видавництво „Україна”, 1992. – 347с.

² Литвин М.Р., Науменко К.С. Історія галицького стрілецтва. – Львів: Каменяр, 1990. – 200с; Литвин М.Р., Науменко К.С. Українські січові стрільці: До 500-річчя козацької слави. – К.: Видавництво товариства „Знання”, 1992. – 48с.

³ Литвин М.Р. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ; Інститут Центрально-Східної Європи, 1998. – 488с.

⁴ Арсенич П. Засновник „Січі” на Покутті // Дзвін. – 1992. – № 3-4. – С. 139-141; Горак Р. Дмитро Вітовський // Дзвін. – 1992. – №1 -2. – С. 135; Коритко Р. Командант Легіону // Літопис Червоної Калини. – 1991. – №4. – С.47-48; Різник Л. Січовий Батько // Літопис Червоної Калини. – 1992. – №№2-3. – С.36-39; Мороз В. Україна в ХХ столітті // Україна. – 1991. – №25. – С.32-36; Климчук О. „Як ви умирили, вам дзвони не грали...” // Україна. – 1991. – №25. – С.4-8; Дашкевич Я. Олена Степанів // Старожитності. – 1993. – №№ 11-12. – С.22-23; Кравцевич В. Однострію українського війська // Старожитності. – 1993. – №№9-10. – С.7-9; Дедюк М. Дівчина-хорунжий // Старожитності. – 1993. – №№ 11-12. – С.20-21.

еміграції можна вважати монографії О.Вацеби, Б.Савчука, Б.Трофим'яка.¹ В останні роки у фахових і наукових виданнях та періодиці з'явилося ряд публікацій В.Окаринського, М.Лазаровича, В.Великочого, О.Вацеби, М.Пантюка², де розглядаються проблеми розвитку та функціонування українських молодіжних організацій Галичини, їх структура, напрями діяльності, вплив окремих діячів на генезу молодіжного руху.

Останнім часом в Україні захищено ряд дисертацій, які у тій чи іншій мірі торкнулися проблем західноукраїнського молодіжного руху, розвитку та організаційної структури українських молодіжних організацій Галичини. Так, у працях Б. Трофим'яка, Я.Боднара, М.Гуйванюка, Н.Химиці, І.Янків³ висвітлювалися різні аспекти діяльності українських національних молодіжних організацій Галичини.

¹ Вацеба О.М. Нарис з історії українського руху в Західній Україні. – Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 1997. – 232 с.; Савчук Б. Український Пласт. 1911-1939. – Івано-Франківськ: „Лілея -НВ”, 1996. – 272с; Трофим'як Б.С. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.). – Тернопіль: Видавництво ТАНГ „Економічна думка”, 2001. – 696 с.

² Окаринський В. Громадська роль „Пласту” у міжвоєнний період // Маядрівець. – 1992. – №2. – С.35-41; Лазарович М. Зародження українського стрілецького руху в Галичині: причини й наслідки // Розбудова держави. – 1996. – №3. – С.53-58; Лазарович М. Українське січове стрілецтво на Волині /в 1916-на початку 1918р.р./ // Велика Волинь: минуле й сучасне. Гези міжнародної краєзнавчої конференції. - Житомир, 9-11 вересня 1993 року. – С.75; Лазарович М. Просвітницька діяльність Січового Стрілецтва серед українського народу в роки Першої світової війни. - Визвольний шлях. – 2000. – №1. – С.32; Лазарович М.В. Українські січові стрільці в революційних подіях у листопаді 1918р. в Східній Галичині // Український історичний журнал. – 1998. – №5. – С.40-52; Великочий В. Національний феномен українського січового стрілецтва // Галичина. – 2000. – №4. – С.56-60; Вацеба О. Іван Боберський - батько українського тіловиховання (до 125-річчя від дня народження) // Науковий вісник Волинського державного університету. Здоров'я і фізичне виховання. – 1999. – №7. – С.10-13; Пантюк М. Моральні засади діяльності українських молодіжно-юнацьких товариств /початок XX століття/ // Сучасне українське виховання. Матеріали науково-практичної конференції „Українська національно-демократична педагогіка в контексті завдань сучасного виховання: Дрогобич, 7 листопада 1996. – Львів: Основи, 1997. – С.75-77.;

³ Трофим'як Б.С. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.); Автореф. дис... док. іст. наук: 07.00.01 / Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України – Львів, 2003. – 40с.; Боднар Я.Б. Теоретичні та методичні засади фізичного виховання молоді Галичини кінця XIX – початку XX століття (до 1939 року): Автореф. дис. канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Львівський державний інститут фізичної культури. – Львів, 2002. – 20с.; Гуйванюк М.Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині (1900-1914 рр.): Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 // Чернівецький національний університет імені Юрія Фельдковича. – Чернівці, 2002. – 22с.; Химиця Н.О. Участь молоді в українському військовому русі і творенні Збройних Сил УНР (березень 1917р. - квітень 1918р.): Автореф. дис. канд. іст. наук: 20.02.22 / Національний університет „Львівська політехніка”. – Львів, 2003. – 20с.; Янків І.Т. Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз): Дис... канд. фіз. вих. наук: 24.00.02. – Львів, 2000. – 183с.

Аналіз історіографії засвідчує, що окремі аспекти діяльності українських національних молодіжних організацій Галичини частково розглядалися попередніми дослідниками, але досі не було проведено комплексного дослідження парамілітарної діяльності означених товариств напередодні та під час Першої світової війни.

Джерельну базу дослідження складають архівні матеріали і опубліковані документи, а також мемуарна література та тогочасні періодичні видання.

У процесі роботи над дисертацією було опрацьовано фонди шести архівів України. Важливим джерелом для вивчення діяльності вихованців українських молодіжних організацій під час Першої світової війни є матеріали Центрального державного історичного архіву України в Києві (далі – ЦДА України в Києві). Фонди цього архіву: 274 – Київське губернське жандармське управління, 361 – Канцелярія військового генерал-губернатора областей Австро-Угорщини, зайнятих по праву війни, 365 – Тимчасове жандармське управління військового генерал-губернатора Галичини в основному відображають докиївський період діяльності членів молодіжних організацій Галичини. Тут зосереджено відомості про нагляд жандармських служб царської Росії за учасниками молодіжних осередків Західної України, створення нових філій цих товариств, обшук та арешт діячів сокільсько-січового руху з приходом до Галичини російського війська в 1914 році.

Цікаві документи містяться у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВ України). Фонди: 811 – Український військовий комітет при Українській Центральній Раді, 1078 – Головне управління Генерального штабу УНР, 1115 – Генеральний секретаріат Української Центральної Ради – висвітлюють стосунки січових стрільців з українськими урядами періоду визвольних змагань 1917-1921 років; містить відозви до галицького стрілецтва, накази про впорядкування збройних сил УНР, відомості про створення січових товариств у Наддніпрянській Україні.

Найбільшу кількість матеріалів стосовно військовопідготовчої діяльності українських національних молодіжних організацій Галичини виявлено у Центральному державному історичному архіві України м. Львова (далі – ЦДА України у Львові). Фонди цього архіву щодо обраної проблеми можна умовно поділити на три групи:

- фонди, в яких безпосередньо висвітлюється діяльність молодіжних товариств щодо військовопідготовчого спрямування місцевої молоді;
- фонди, в яких представлено матеріали діяльності у досліджуваний період окремих членів молодіжних організацій Галичини;
- фонди, в яких висвітлюється діяльність громадських формацій тогочасної Галичини, у тому числі і молодіжних організацій.

Найбільший інтерес, з огляду на проблему нашого дослідження, представляють фонди першої групи, куди можемо віднести: фонд 312 – Українське спортивне товариство „Сокіл-Батько” м. Львів, фонд 353 – Легіон Українських Січових Стрільців, фонд 389 – Верховна пластова команда м. Львів, фонд 847 – Головний січовий комітет гімнастичного і пожежного

товариства „Січ” у Львові. У цих фондах є дані про діяльність українських молодіжних організацій Галичини у процесі розвитку самих товариств, списки про їх кількісний склад, відомості про основні напрями роботи та конкретні справи осередків „Сокола”, „Січі”, „Пласту”.

Фонди, виділені в другу групу, які висвітлюють життя та діяльність окремих громадських діячів. До них відносимо: фонд 360 – Старосольський В.Я. – адвокат, суспільно-політичний діяч, фонд 362 – Студинський Кирило – академік, фонд 366 – Іван Боберський – педагог, організатор спортивного руху в Галичині, фонд 385 – Горук Семєн – редактор, отаман УСС, фонд – 410 – Тисовський Олександр Васильович – біолог, фонд 640 – Франко Петро Іванович, фонд 760 – Степура Григорій Калістратович – адвокат. Всі ці фонди надають певні відомості, що стосуються даного дослідження і носять швидше доповнювальний чи уточнювальний характер, ніж визначальний при формуванні висновків.

До третьої групи фондів ЦДІА України у Львові можна віднести: фонд 146 – Галицьке намісництво м. Львів, фонд 309 – Наукове товариство імені Шевченка, м. Львів, фонд 408 – Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів, фонд 462 – Український горожанський комітет, м. Львів, фонд 749 – Начальна інтендантура Галицької армії. Ці фонди містять різнопланову інформацію, яка доповнює і дозволяє точніше сформулювати висновки щодо військовопідготовчої діяльності українських молодіжних організацій Галичини.

Зважаючи на те, що український парамілітарний рух у передвоєнні часи масово поширився саме на території сучасної Львівської області, значний фактологічний матеріал з досліджуваної проблеми знаходиться в Державному архіві Львівської області (далі – ДАЛО).

Фонди цього архіву: 7 – Львівське повітове староство, м. Львів, 290 – Товариство „Січ” у Львові, 290 – Товариство „Академічно громада” у Львові, 350 – Дирекція поліції у Львові Галицького намісництва – містять відомості про поширення діяльності зазначених товариств у даному регіоні, їх кількісні склади, основні етапи розвитку в передвоєнні роки, матеріальне забезпечення, фінансові справи осередків молодіжних організацій Галичини.

Окремі дані про діяльність вихованців українських молодіжних організацій Галичини в період Першої світової війни на теренах Західної України подають архіви сусідніх до Львівської областей.

У фондах Державного архіву Волинської області (далі – ДАВО): 36 – Луцьке повітове староство, 46 – Волинське воєводське управління м. Луцьк, 519 – Український шкільний комітет в м. Володимир-Волинському містяться матеріали, що висвітлюють роль січових стрільців в організації освіти на Волині під час Першої світової війни, діяльність вербувальних комісаріатів у Луцьку, Володимирі-Волинському та Ковелі.

Фонди Державного архіву Рівненської області (далі – ДАРО): фонд 30 – Рівненське повітове староство, фонд 31 – Магістрат м. Рівне – містять дані про наявність молодіжних осередків „Пласту” і „Сокола” на території сучасної Рівненської області, співпрацю їх членів з місцевими філіалами „Просвіти” та галицькими пластунами.

Важливим доповненням до архівних матеріалів є мемуарна література. У першу чергу це спогади учасників українських молодіжних формацій Галичини передвоєнного і воєнного періодів та учасників українських національно-визвольних змагань 1917-1921 років, опубліковані в тогочасній періодиці або ж окремими виданнями. З-поміж них у першу чергу виділяються мемуари О.Думіна, К.Трильовського (Клима Обуха), Л.Лепкого, М.Угриня-Безгрішного, О.Демчука¹, що вирізняються ґрунтовністю та системністю викладу матеріалу. Мемуари М.Горбового, О.Доценка, М.Заклинського, О.Кваса та В.Клима², хоча й суб'єктивно, але висвітлюють окремі сторони, події, особистості українських молодіжних організацій краю.

Певні відомості стосовно проблематики дослідження подають у своїх спогадах Володимир Винниченко, Вільгельм фон Габсбург³. Перший показує роль січових стрільців у боротьбі за УНР, другий захоплюється хоробрістю, військовим вмінням та відвагою стрільців легіону УСС.

Доповненням до архівних документів, що становили основу нашого дисертаційного дослідження, стали періодичні видання. Серед періодики досліджуваного періоду фактологічний матеріал було знайдено як у громадсько-політичних виданнях Галичини, так і в часописах молодіжних організацій „Сокіл”, „Січ”, „Пласт”. До них відносяться: „Діло”, „Громадська думка”, „Відгуки”, „Вісник Союзу визволення України”, „Вогні”, „Вісті з Запорожжя”, „Рідна мова”, „На сліді”, а також щорічні календарі – „Календар Червоної Калини”, „Запорожець”.

¹ *Думін О.* Історія легіону Українських січових стрільців 1914-1918 // Дзвін. – 1991. – №9. – С.92-102; *Думін О.* Початки організації Українських Січових Стрільців // Вісник. 1934. – С.554-562; *Думін О.* Історія Легіону Українських Січових Стрільців. 1914-1918 // Дзвін. – 1991. – №10. – С.117-132; *Клим Обух* [Трильовський К.] У Січі, у Січі єдність, брати // Запорожець: Календар для народу на рік переступний 1912. – Коломия. 1911. – С.215-223; *Лепкий Л.* Про однострій нашої Армії // Календар Червоної Калини на 1923 рік. – Львів: Червона Калина, 1922. – С.133-134; *Лепкий Л.* Літ тому двадцять // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1934р. – Львів, 1993. – С.2-3; *Угрин-Безгрішний М.* Українські Січові Стрільці (в десятиріччя 14-24) // Календар Червоної Калини на 1924 рік. – Львів: Червона Калина, 1923. – С.103с.; *Угрин-Безгрішний М.* Українські січові стрільці (В десятиліття 14-24) // Календар „Червоної Калини” на 1924 рік. – Львів: Червона Калина, 1923. – С.36-37; *Демчук О.* „Січ” в повіті Сокаль // Гей, там на горі „Січ” іде!... Пропам'ятна книга „Січей”. Зібрав і впорядкував П.Трильовський. – К.: ВПЦОЛ. 1993 – С.250-259.

² *Горбовий М.* Спогади Усусуса // Старожитності. 1991. – Ч.6. – С.4; *Доценка О.* Невідома сторінка з легенди про Українських Січових Стрільців // Календар Червоної на 1934р.– Львів: Червона Калина, 1934. – С.50-51; *Заклинський М.* Пластуни в січових стрільцях // Вогні.– 1934 –Ч.8. – С.176-181; *Квас О., Клима В.* З початків українського стрілецького руху в Галичині // Ленник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914р.) – Мюнхен – Львів: „Фенікс-Літд”. – С.157-160.

³ *Винниченко В.* Відродження нації (історія української революції). – В 3 частинах. – Репринтне видання. – К.: Політвидав України. 1990. – Ч.3. – 542с.; *Вільгельм фон Габсбург*: Уважаю українців найкращими жовнірами // Україна.–1993.- №10. – С.28-29.

Таким чином, наявний джерельний матеріал дає можливість комплексно дослідити військовопідготовчу діяльність українських молодіжних організацій Галичини в 1910-1918 роках. Проведення такого дослідження дозволить глибше і повніше зрозуміти роль і місце галицької молоді у національно-визвольних змаганнях 1917-1921 років, будівництві національного українського війська.

У другому розділі „Соціально-політична ситуація в Галичині та зародження українських молодіжних організацій на рубежі XIX – XX століть” проаналізовано стан соціального та політичного розвитку Галичини в складі Австро-Угорської імперії, висвітлено роль українських галицьких організацій у політичному житті краю, подано стан розвитку громадського молодіжного руху в другій половині XIX століття, досліджено процес зародження та формування осередків національних молодіжних організацій „Сокіл” та „Січ”.

У ході дослідження визначено складові, що зумовили зародження та розвиток національного молодіжного руху в Галичині, висвітлено процес формування свідомості галицького українця під впливом народовської та москвофільської суспільно-громадських течій, окреслено основні причини структуризації галицького суспільства, роль у цих процесах безпосередньої агітації та друкованих видань.

Визначено роль молодих галицьких письменників: В.Шашкевича, Ф.Заревича, Є.Загорського, К.Климовича, Д.Танячкевича у заснуванні у Львові в 1862 році першої нелегальної молодіжної організації на зразок „Київської громади”; подано соціальний склад тасмних організацій-громад у Станіславові, Бережанах, Самборі, Тернополі, Перемишлі, Львові; досліджено основні засади громадського руху в регіоні. Поширення народовських ідей серед населення краю, що прискорили процес створення культурно-освітніх організацій, куди шонайширше почала залучатися місцева українська молодь.

У розділі проаналізовано вплив місцевих громадських культурно-освітніх організацій, серед яких „Просвіта”, Наукове товариство імені Т.Шевченка (до 1892 року Літературне товариство імені Т.Шевченка) та окремих діячів на трансформацію світоглядів галицької молоді, створення першої політичної партії „Народна Рада” (1885 рік) що звертала особливу увагу на залучення до своєї справи молоді як майбутніх творців української державності.

Визначено, що пожвавлення політичного руху в Східній Галичині, заснування економічних організацій спричинило в середині 90-х років XIX століття соціальне піднесення народних мас. У першу чергу такий прорив свідомості простого селянина-галичанина здійснила Русько-українська радикальна партія (РУРП), яка проголосила своєю соціальною базою селянство, в тому числі й сільську молодь, обійдену увагою інших громадсько-політичних сил.

Проаналізовано слов'янський сокільський рух, починаючи від 60-х років XIX століття, визначено його роль у відродженні національної свідомості слов'янських народів, у першу чергу тих, які перебували під ярмом імператорських дворів Габсбургів та Романових. У 80-х роках XIX століття на

території Східної Галичини починає розвиватися польська сокольська мережа. При відсутності власних молодіжних товариств частина української молоді прилучалася до польських сокольських організацій.

Відзначено, що піонером українського сокольського руху був В.Нагірний, який, ознайомившись із сокольськими засадами, закликав місцеву українську молодь до створення пожежно-гімнастичних товариств, розробив у 1887 році статут „Огневих сторожей”, а пізніше практичні рекомендації ентузіастам пожежно-гімнастичної справи.

У розділі проаналізовано процес заснування першої української сокольської організації, розробку та затвердження її статуту, поширення сокольництва на теренах регіону; визначено основні аспекти діяльності новоствореного товариства, його ідейні та програмні засади; прослідковано переростання сокольських осередків з культурно-освітніх формацій у фізкультурно-підготовчі за головування І.Боберського.

Подано характеристику діяльності молодіжної організації „Молода Україна”, її роль в організації української студентської молоді в боротьбі за український університет. Самостійницькі ідеали „Молодої України” сформували напрям довшої діяльності усіх молодіжних формувань Східної Галичини, які стояли на патріотично-національних позиціях.

На рубежі XIX і XX століть радикально налаштована молодь входила до новоствореної К.Трильовським організації „Січ”. Проаналізовано процес формування січових осередків у регіоні, висвітлено ідейні засади січових товариств, розкрито роль національних пріоритетів у вихованні січовиків на шляху до військовопідготовчої діяльності.

Отже, загальна радикалізація поглядів українського галицького суспільства, лібералізація ставлення австрійської влади до українського населення спричинили появу молодіжних організацій у Східній Галичині з поступовим їх переходом від культурно-освітнього до спортивно-патріотичного напрямку діяльності.

У третьому розділі **„Домінування парамілітарного напрямку в діяльності українських молодіжних організацій Галичини напередодні Першої світової війни (1910-1914рр.)”** досліджено діяльність осередків „Сокола” та „Січі”, а також новоутвореної напіввійськової організації „Пласт” по виробленню в своїх членів військовопідготовчих навичок, подана характеристика роботи стрілецьких формацій напередодні Першої світової війни.

Активізація політичного життя в Галичині відобразилася на функціонуванні українських молодіжних організацій. Довготривала боротьба галицької молоді за український університет завершилася проголошенням у 1912 році проекту його заснування. Боротьба за університет була лише одним із проявів змін, що проявилися в середовищі місцевої сокольської та січової молоді. У цей період на чільне місце виходить фізичне, а й згодом військовопідготовче виховання членів молодіжних осередків. Починаючи з 1910 року, військово-політична та військовопідготовча ідеї шоразу більше опановували середовище українських молодіжних організацій Східної Галичини, допоки не вилилися в створенні воєнізованої української молодіжної

формування.

У розділі проаналізовано процес військовопідготовчої діяльності сокільських осередків через пропаганду національно-визвольної ідеї серед широких народних мас регіону, зосередження програми діяльності „Сокола” у 1910-1914 роках на двох головних напрямках роботи - ідеологічному та військовопідготовчому. Визначено роль сокільської преси та загальносокільських здвигів у досягненні програмних засад організації. Відзначено роль керівництва „Сокола”, зокрема І.Боберського, у перебудові сокільської мережі, популяризації фізичного загартування та військової ідеї галицької молоді, структурних змінах у „Соколах-філіях”, підвищенні централізаційної ролі „Сокола-Батька” у Львові.

Розкрито відмінності в роботі сокільських та січових філій. У другому десятилітті ХХ століття січові товариства поступово відходили від протипожежної підготовки своїх членів і культурно-просвітницької діяльності в селах регіону та переходили до фізичного гарту та військовопідготовчої роботи з сільською молоддю. Популяризації січової ідеї сприяло використання січовиками козацьких назв, термінології, атрибутики, звичаїв.

У третьому розділі відтворено процес переростання сокільських та січових товариств у стрілецькі, яких до початку Першої світової війни налічувалося більше 800 із 80 тисячами членів. Спонукали до швидкого переростання їх у військовопідготовчі формації створення польських мілітарних товариств „Стшелец”, „Етмисліць”, „Звйонзек стшелецькі” та залучення до військової справи членів польських фізкультурних організацій „Сокул” та „Барташові дружини”. Як наслідок переходу до військовопідготовчої роботи серед січовиків стали зміни в організаційній структурі організації (виділення центрального керівного органу – Українського січового союзу, введення військової термінології), запровадження обов’язкових січових одностроїв, зміна форм та засобів роботи.

Досліджено процес зародження та розвитку пластового руху в Східній Галичині. На фоні поширення сокільської та січової ідеї, з’являються перші українські молодіжні таємні військові організації – „Мазепинський мілітарний курс”, „Пласт”. Висвітлено ідейні засади пластового товариства, використання ідей засновника скаутизму Р.Бейден-Пауела на українському ґрунті, поширення пластових осередків в Галичині та поза її межами. Визначено особистий вклад основоположників „Пласту”: О.Тисовського, П.Франка, І.Чмоли в розвиток пластового руху, збагачення його методичною основою. Ідеологи українського пластування сформувавши специфічний підхід до роботи пластунів, основне завдання якої полягало в патріотичному вихованні молоді, підготовці її до майбутніх боїв за українську державність.

Таким чином, з наближенням Першої світової війни дедалі відчутнішим стає прагнення української молоді Галичини набувати мілітарні навички, організовуватись у військові формації. З огляду на це в березні 1913 року у Львові було створено військове товариство „Українські січові стрільці”, в січні 1914 року – „Січові стрільці II”, при „Соколі-Батькові” у Львові діяв стрілецький курінь. Сокільсько-січова та пластова молодь паралельно з парамілітарними навичками набувала й військово-патріотичних знань.

У четвертому розділі „Участь вихованців українських спортивно-патріотичних організацій у військово-політичних подіях періоду Першої світової війни” висвітлюється роль української молоді, що пройшла вишкіл у молодіжних галицьких організаціях, у ході збройного протистояння під час національно-визвольних змагань українського народу 1917-1921 років.

З початком Першої світової війни прогресивна галицька громадськість заявила про підтримку Австро-Угорщини та Німеччини, вжила ряд заходів для виконання даної обіцянки. З метою вироблення політики в нових умовах було створено Головну українську раду, при якій 6 серпня 1914 року засновано Українську бойову управу, де об'єдналися головні керівні органи стрілецьких, сокільських, січових та пластових організацій, що займалися військовою підготовкою української галицької молоді.

Висвітлено процес заснування легіону Українських січових стрільців, їх протидія військовоорганізаційним процесам галицьких українців з боку місцевої польської адміністрації. 15 серпня 1914 року було досягнуто принципової згоди на формування легіону УСС. Відбір до новоствореної формації, що стало наслідком передвоєнної роботи січових, сокільських та пластових осередків, мав велике значення не лише для популяризації стрілецької ідеї, але й надав своїм членам первинні навички військового вишколу. Особливої уваги при організації легіону надавалося кадровому старшинському забезпеченню.

У розділі детально досліджено процес формування легіону Українських січових стрільців, його бойовий шлях від перших боїв на Верецькому та Ужоцькому перевалах до розформування. Важливе місце відведено бойовому шляху окремих вихованців довоєнних українських молодіжних організацій: **В.Вітовському**, **О.Степанів**, **С.Галечко**, **Л.Коберському**, **Р.Сушку**; показано роль січових стрільців у розвитку освіти на Волині в 1916-1917 роках та піднесенню рівня самосвідомості волинян.

Важливим елементом у визначенні ролі молодіжних організацій Галичини в національно-визвольних змаганнях 1917-1921 років є їх діяльність з підтримки Центральної Ради, а згодом Директорії. Галицько-Буковинський комітет допомоги жертвам війни, що постав у 1917 році в Києві, досяг домовленості з питань формування військової частини із числа вихідців з Галичини Галицько-Буковинського куреня. З приходом до керівництва ним **Є.Коновальця** ця військова формація, що об'єднала у своїх лавах багатьох вихованців довоєнних молодіжних організацій, стала дієвою бойовою одиницею, яка неодноразово демонструвала свою боєздатність в обороні Української Народної Республіки. Разом з тим висвітлено бойовий шлях **А.Мельника**, **О.Думіна**, **Р.Сушка**, **І.Чмоли**, **Р.Дашкевича**. Певну увагу приділено стосункам командування Січових стрільців з урядом **П.Скоропадського** та безпосередньо з гетьманом.

Відзначено роль січових стрільців у встановленні та підтримці влади Директорії в Києві. Важко переоцінити роль Окремого загону Січових стрільців та окремих старшин і стрільців у битвах за нову українську владу, в обговоренні питання майбутнього військового розвитку держави.

У розділі проаналізовано складні взаємовідносини командування

Січових стрільців і керівництва ЗУНР, участь легіону Українських січових стрільців у бойових діях за Західноукраїнську Народну Республіку, створенні її Збройних сил – Галицької армії. Визначено безпосередню роль Д.Вітовського, Г.Коссака, С.Горука, П.Франка у військово-політичних подіях періоду існування ЗУНР.

Таким чином, галицька молодь, вишколена у довоєнних молодіжних парамілітарних організаціях, у роки Першої світової війни заявила про себе як про вагомий військово-політичну силу, здатну впливати не лише на результати воєнного протистояння в окремо визначених операціях, а й на політичну ситуацію в регіоні.

У результаті проведеного дослідження зроблено такі **висновки**:

Розвиток громадівського руху в Галичині та поширення народовських ідей серед населення регіону прискорили процес створення культурно-освітніх організацій, які стали осередками культурного зростання галицьких українців, активно протистояли політиці колонізації регіону, поступово формували новий, національний світогляд сільських та міських прошарків українського населення, залучали до своєї роботи галицьку молодь.

Під впливом зрослої суспільної активності в Галичині в 1894 році у Львові була створена перша національна молодіжна організація „Сокіл”, яка була побудована за зразком чеського „Сокола”, зуміла залучити до своїх лав значну частину галицької молоді під гаслом культурно-освітнього та спортивного виховання.

На рубежі століть об'єднавчий процес серед старшогімназійних та студентських громад привів до утворення студентського об'єднання під назвою „Молода Україна” на засадах національного самовиховання.

Обділеність увагою політичних партій сільської молоді привела в 1900 році до створення К.Трильовським молодіжного протипожежно-гімнастичного товариства „Січ” під егідою радикальної партії.

Галицька молодь через мережу молодіжних організацій „Січ” та „Сокіл” поступово перейшла до набуття практичних вмінь у царині фізичного загартування та виховання, до 1912 року остаточно сформувавши основний вид діяльності як військовопідготовчий. Важливу роль у зазначених процесах відіграв тодішній голова товариства „Сокіл” Іван Боберський, який зумів свої теорії тіловиховання та військового гарту втілити на практиці.

Перехідним етапом до створення воєнізованих формувань можна вважати виникнення в 1911 році нелегальної військовопідготовчої молодіжної організації „Пласт”, яка не поділяла молодь на міську і сільську, а проводила вишкіл всіх бажаючих. У результаті такої роботи в 1913-1914 роках пластові гуртки було створено майже у всіх середніх школах Галичини, причому не лише в українських, а й у деяких польських.

Таким чином, два передвоєнні роки в Галичині позначилися не лише піднесенням національної свідомості місцевих українців, а й переважаючою переорієнтацією молодіжного руху з культурно-освітнього та спортивно-патріотичного спрямування у військовопідготовче.

Поява напередодні Першої світової війни ряду воєнізованих українських формувань, серед яких значне місце займали „Українські січові стрільці”,

„Січові стрільці II”, „Стрілецький курінь”, що діяли під егідою „Січі” та „Сокола” ще раз переконує не лише в значному кількісному складі прибічників військової ідеї, а й у якісному, адже вишкіл у молодіжних організаціях Східної Галичини проходила краща українська молодь.

Український стрілецьких рух заявив про збройну боротьбу за самостійну Українську державу як про безпосередню мету його діяльності, поширив військове навчання молоді не лише в стрілецьких товариствах, але й у пластових, січових і сокільських організаціях.

Завдяки поширенню у довоєнні роки у Східній Галичині молодіжних організацій українського національного спрямування з початком Першої світової війни легіон УСС швидко поповнився підготовленими, вишколеними юнаками і юнками. Перші бої частин легіону біля Верещького і Ужоського перевалів, наступні бойові дії на Маківці, Стрипі і Лисоні переконали не лише Австро-Угорщину, а й її союзників у справжній військовій майстерності, доповненій хоробрістю і готовністю до самопожертви членів українських військових формувань.

Зміна суспільно-політичної ситуації у Наддніпрянській Україні, викликана лютневою 1917 року революцією в Росії, привела до утворення з числа полонених старшин і стрільців австрійської армії та легіону Українських січових стрільців спочатку Галицько-Буковинського куреня, а пізніше куреня Січових стрільців під командою Є.Коновальця, активного діяча українських молодіжних організацій. У період реорганізації куреня в полк у ньому нараховувалося три чверті галичан, з яких переважну більшість становила молодь, яка набула військовопідготовчих вмінь і знань через мережу довоєнних осередків „Сокола”, „Січі”, „Пласту”.

Значну роль у державному будівництві Західноукраїнської Народної Республіки відіграла Галицька армія, утворена з числа стрільців легіону УСС, що з початку жовтня 1918 року базувався на Буковині. До Української генеральної команди, яка керувала збройною боротьбою проти поляків входили колишні вихованці січових і пластових організацій Галичини — Д.Вітовський, С.Горук, Б.Гнатівич, І.Цюкан, П.Бубела, П.Іванчук, Д.Паліїв, всі старшини легіону УСС.

Отже, зародження та розвиток українських молодіжних національно-патріотичних організацій у Східній Галичині на рубежі XIX-XX століть були викликані загальним зростанням національної свідомості українського населення краю. До Першої світової війни вони пройшли шлях від культурно-освітнього виховання галицької молоді до надання членам „Сокола”, „Січі” та „Пласту” мілітарних знань та фізичного гарту, а в передвоєнні роки створення на їх базі парамілітарних товариств — Стрілецького куреня „Сокола-Батька”, „Українських січових стрільців”, „Січових стрільців III”.

Таким чином, військовопідготовчі знання, здобуті українською молоддю Східної Галичини в осередках „Сокола”, „Січі”, „Пласту”, а згодом в стрілецьких організаціях, стали їй у нагоді під час військово-політичних подій періоду Першої світової війни у складі різних формувань, а найбільше у легіоні Українських січових стрільців, курені Січових стрільців. Галицький

армії.

Зроблено наступні **практичні пропозиції**:

1. Військовопідготовча діяльність українських молодіжних товариств Східної Галичини „Сокіл”, „Січ”, „Пласт” може стати джерелом формування програми фізичного та морального виховання сучасних молодіжних організацій, молодіжних осередків українських політичних партій, що займають національно-державницькі позиції.

2. Засади військового виховання молоді в січових стрілецьких товариствах можуть бути основою для державної програми військово-патріотичного виховання сучасної молоді через поширення теоретичних знань і формування практичних вмінь з військової справи.

3. Актуальним в сучасних умовах є поширення пластового руху, відновленого в Україні у 90-х роках ХХ століття; використання досвіду роботи „Сокола” і „Січі” задля підвищення духовності, національної свідомості, фізичного загартування сучасної молоді.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені в таких **публікаціях** автора:

1. Дем'янюк О.Й. Діяльність пластових осередків на Волині // Вісник Національного університету „Львівська політехніка” № 451. Держава та армія. – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2002. – С.109-112.

2. Дем'янюк О.Й. „Січ” – осередок військово-патріотичного виховання галицької сільської молоді // Український селянин. Збірник наукових праць. – Черкаси: Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького, 2002.– Випуск 6. – С.36-38.

3. Дем'янюк О.Й. Формування військового кадрового складу ОУН та УПА з числа вихованців „Пласту” // Вісник Національного університету „Львівська політехніка” №474. Держава та армія. – Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2003. – С.60-66.

4. Дем'янюк О.Й. Товариство „Сокіл”: трансформація з фізкультурно-спортивних у військовопідготовчі організації галицької молоді // Військово-науковий вісник. Випуск 5. Львів: Львівський військовий інститут, 2003. – С.82-89.

5. Дем'янюк О.Й. Набуття галицькими організаціями „Січ” військовопідготовчого спрямування напередодні Першої світової війни // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: РВВ „Вежа” ВДУ, 2003. – № 10. – С.25-31.

Окремі аспекти дисертації висвітлені у **публікаціях** в інших виданнях:

1. Дем'янюк О.Й. Пластові традиції на Волині // Природні ресурси, екологія та охорона здоров'я Полісся: Випуск ІV. Збірник наукових праць. / За редакцією Г.С.Степенка. – Луцьк: Надтир'я, 2000. – С.94-96.

2. Дем'янюк О.Й. Військовопідготовча діяльність „Січі” // Тези першої науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу і студентів Луцького представництва Відкритого міжнародного

університету розвитку людини "Україна". – Луцьк: Видавничий центр ЛІРоЛ Університету „Україна”, 2002. – С.15-17.

3. *Дем'янюк О.Й.* Формування військово-патріотичних поглядів української молоді через систему "Січей" // Міжнародні зв'язки України в умовах незалежності. Матеріали науково-практичної конференції. 25 квітня 2002 року. – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2002. – С.32-36.

4. *Дем'янюк О.Й.* Вихованці молодіжних організацій Галичини в складі УПА // Матеріали міжвузівської науково-теоретичної конференції „Українська Повстанська Армія: сучасне бачення генези і діяльності”. – Луцьк: Видавничий центр ЛІРоЛ Університету „Україна”, 2002 – С.12-15.

5. *Дем'янюк О.Й.* Суспільно-політичні причини зародження українських молодіжних організацій Східної Галичини в кінці ХІХ століття // Тези другої науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу і студентів Луцького інституту розвитку людини ВМУРоЛ „Україна”. Луцьк: Видавничий центр ЛІРоЛ Університету „Україна”, 2003. – С.9-10.

АНОТАЦІЯ

Дем'янюк О.Й. Військовопідготовча діяльність українських молодіжних організацій Галичини напередодні і в роки Першої світової війни – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 20.02.22. – військова історія. Інститут гуманітарних і соціальних наук Національного університету „Львівська політехніка”. – Львів, 2003.

У дисертації здійснено комплекс дослідження військовопідготовчої діяльності українських молодіжних організацій Галичини напередодні Першої світової війни та участі вихованців цих товариств у військово-політичних подіях періоду війни. З'ясовано загальні тенденції зародження українського національного молодіжного руху в Галичині. Дано характеристику процесу переходу молодіжних товариств від культурно-освітнього та фізкультурно-спортивного до військовопідготовчого напрямку в діяльності; окреслено особливості цього напрямку напередодні Першої світової війни. Визначено роль та висвітлено участь вихованців „Сокола”, „Січі” та „Пласту” у військово-політичних подіях періоду Першої Світової війни та національно-визвольних змагань 1917-1921 років.

Ключові слова: український національний молодіжний рух; молодіжні організації Галичини; „Сокол”, „Січ”, „Пласт”, „Січові Стрільці”; легіон Українських січових стрільців, національно-визвольні змагання.

THE ANNOTATION

Demjanyuk O.Y. Military preparatory action of ukrainian youth organization of Galichina before and during World War I - Manusript.

Dissertation for a degree of candidate of historical science on specialty 20.02.22 – military history. Institute of Humanities and Social Sciences of Lviv Polytechnic National University. – Lviv, 2003.

The complex analysis of military preparatory action of ukrainian youth organization of Galichina before World War I and participation of their pupils in military and political events during the war were realized in thesis. The general tendencies of foundation of ukrainian national youth movement in Galichina was examined. One gave the characteristics of transitional process of youth organizations from cultural, educational and physical cultural to military forming direction in their activity; one formed the peculiarities of this direction before World War I. The role and participation of Sokil, Sich, Plast and their pupils in military and political events during the period of the movement for national Independence in 1917 – 1921 were defined and described.

Key words: ukrainian national youth movement, youth organization of Galichina: Sokil, Sich, Plast, ukrainian legion of Sichovi Striltsi, movement for national Independence.

АННОТАЦИЯ

Демьянюк О.И. Военноподготовительная деятельность украинских молодежных организаций Галичины накануне и в годы Первой мировой войны. – Рукопись.

Диссертация посвящена комплексному исследованию военноподготовительной деятельности украинских молодежных организаций Галичины накануне I Мировой войны, а также участия их воспитанников в военно-политических событиях периода 1914-1921 гг.

Диссертация состоит из введения, четырех разделов, выводов, списка использованных источников и литературы, приложений.

В первом разделе проанализированы источники, а также отечественная и зарубежная историография проблемы. В первую очередь изучены и использованы официальные документы и материалы архивов: Центрального государственного архива высших органов власти и управления Украины, Центрального государственного исторического архива Украины в Кисе, Центрального государственного исторического архива во Львове, Государственных архивов Львовской, Волынской и Ровенской областей. Кроме того изучена отечественная и зарубежная периодика, мемуарная литература.

Во втором разделе охарактеризован процесс зарождения украинского национального молодежного движения в Галичине, определены предпосылки этого процесса именно в определенном регионе. Осмыслено этапы развития молодежных организаций Западной Украины „Сокол”, „Сич” в конце XIX-начале XX веков. Определены предпосылки повышения национального самосознания галицкой молодежи.

В третьем разделе особое внимание обращено на переориентацию

деятельности молодежных организаций из культурно-просветительской и спортивной на военноподготовительную, определены особенности этого процесса с приближением Первой мировой войны. Обосновано зарождение и развитие полувоенноизованных и военизованных молодежных объединений – „Пласт“, „Сичевые стрельцы“, „Стрелковый курень“.

В четвертом разделе освещен путь воспитанников украинских молодежных организаций Галичины в период Первой мировой войны. Исследован боевой путь военных формирований – легиона Украинских сичевых стрельцов, корпуса Сичевых стрельцов, Галицкой армии, в которых ведущие роли занимали воспитанники „Сокола“, „Сич“, „Пласта“: определено степень их участия в военно-политических событиях периода национально-освободительных движений 1917-1921 гг.

Ключевые слова: Украинское национальное молодежное движение; молодежные организации Галичины, „Сокол“, „Сич“, „Пласт“, „Сичевые Стрельцы“, легион Украинских сичевых стрельцов, национально-освободительное движение.